

Alice Austen

Place Brugmann 33

Vertaald uit het Engels door
Els Franci-Ekeler

Ambo|Anthos
Amsterdam

De citaten van Ludwig Wittgenstein zijn afkomstig uit *Tractatus logico-philosophicus*, vertaling W.F. Hermans. Amsterdam: Athenaeum, Polak & van Genneep, 1975.

ISBN 978 90 263 6735 9

© 2025 Alice Lawton

© 2025 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,
Amsterdam en Els Franci-Ekeler

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan

Oorspronkelijke titel *33 Place Brugmann*

Oorspronkelijke uitgever Grove Atlantic

Omslagontwerp Margo Togni

Omslagillustratie © Kelly Winton

Foto auteur © Bravelux

Ambo|Anthos uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor Guy

BEWONERS

Dienstbodekamer, 5de etage

Mej. Masja Baljajeva, vluchteling, nansenpaspoort, naaister

Appartement 4L

Hr. François G. Sauvin, architect

Mej. Charlotte E. Sauvin (dochter), studente, Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen

Appartement 4R

Hr. Leo Raphaël, kunsthandelaar

Mevr. Sophia Raphaël (echtgenote), huisvrouw

Mej. Esther Raphaël (dochter)

Hr. Julian Raphaël (zoon), student, Cambridge University

Appartement 3L

Hr. Herman Warlemont, gepensioneerd kolonel van het Belgische leger (weduwnaar)

Appartement 3R

Mej. Agathe Hobert, voormalig caféhoudster

Appartement 2L

Mevr. Mathilde Boudrot, (weduwe), **overleden op 13 april 1939**

Appartement 2R

Hr. Martin DeBaerre, advocaat

Mevr. Katrin DeBaerre (echtgenote), huisvrouw

Hr. Dirk DeBaerre (zoon), student, Katholieke Universiteit Leuven

Begane grond

Hr. Jan Everard, notaris

Mevr. Annick Everard (echtgenote), huisvrouw

(twee kinderen jonger dan de verplichte registratieleeftijd)

Alle bewoners zijn Belgisch staatsburger, tenzij anders vermeld, en staan ingeschreven in de Commune d'Ixelles.

Opgetekend en bekrachtigd op de 2de dag van de maand april 1939

De familie Raphaël vertrekt midden in de nacht en laat alles achter.

De stoelen, de banken, de bedden, de lampen, de dikke vloerkleden en de eetkamertafel. De films die we hebben gemaakt zitten in een doos, samen met de projector, tubes olieverf en een rol schilderdoek. Op de doos zit een briefje waarop staat: *Voor Charlotte*. De adem stukt me in de keel. Zonder dat briefje had ik nog kunnen denken dat ik droomde. Nu weet ik dat de familie Raphaël echt weg is.

In hun kielzog wervelen geruchten door het gebouw. De Raphaëls hebben niet alles achtergelaten. Het zilvergoed hebben ze meegenomen. En de schilderijen? De schilderijen zijn verdwenen.

Brussel
Augustus 1939

WAT ERAAN VOORAFGING

Charlotte Sauvin, 4L

Op zaterdagochtend schrik ik wakker doordat er aanhoudend op de deur van ons appartement wordt gebonsd. Ik gooi de deken van me af en ren door de lange, betegelde gang. Ik weet al wie het zijn, want ik kan hen horen.

In dit gebouw hoor je alles.

Geluiden dringen door het dunne geribbelde glas van de ruiten, glippen door de kieren tussen de deuren en hun sponningen, sijpelen door de onafgewerkte gaten rond de leidingen en de bedrading, stijgen op door het trappenhuis met de brede stenen traptreden, reizen op en neer door de liftschacht. Je hoort alles. Het piepen, kraken en zuchten, de bonk als iemand een kraan opendraait en water naar boven wordt gepompt, het ruisen van water dat naar beneden stort, het tikken van radiators, het scheuren van Dirks saxofoon, de gedempte stappen van kousenvoeten, de harde tikken van beslagen hakken op zacht houten vloeren, het knarsen van een sleutel in een slot, de klap van een dichtslaande deur, het schuiven van grendels, en de stemmen. Juffrouw Hobert die door de telefoon luidkeels tegen haar dovige tante praat, de kolonel die Zipper, zijn wilskrachtige bouwvier, op barse toon tot de orde roept, en Annick op de begane grond, die snauwt tegen haar man, meeneer Everard, de notaris die het beheer heeft over het gebouw.

Papa is al op. Hij schept koffie in onze eenvoudige Italiaanse

koffiepot. Ik zie in een flits zijn smalle, rechte rug en zijn glimlach als ik over de koude tegels langs de keukendeur ren, de hoek omsla en de gang volg langs drie stuks dubbele deuren – die van papa's werkkamer aan de ene kant en die van de woonkamer en de eetkamer ertegenover – tot ik bij de brede, met panelen ingelegde voordeur ben en die wijd openzet voor Julian, die met een geamuseerde uitdrukking op zijn bleke gezicht en de camera in zijn hand tegen de stevige balustrade geleund staat. Esther staat naast hem. De zon die door de ramen van de overloop schijnt, maakt een brandend braambos van haar weelderige krullen en een zoete geur van gist stijgt op uit de mand in haar hand. Mevrouw Raphaël heeft broodjes meegegeven voor het ontbijt.

De deur van de Raphaëls staat half open aan de overkant van het ruime trappenhuis en ik zie een deel van hun hal. Onze appartementen zijn in architecturaal opzicht elkaars spiegelbeeld, maar dat is het enige wat ze gemeen hebben. Het onze heeft een rustige, ingehouden sfeer en is elegant gemeubileerd, terwijl dat van de familie Raphaël een ratjetoe is van patronen, kleuren en voorwerpen die van hun woning bijna een museum maken. Bij hen hangt de lange gang vol schilderijen, die ik eveneens als vrienden beschouw. Ik heb ze zo vaak bestudeerd dat ik elke penseelstreek, vorm, lijn en kleurschakering ervan ken. Elke keer dat ik ze zie, raak ik vervuld van hun energie en ik kan ze tot in de kleinste details beschrijven.

Ik hoor een zwiep en een bons. Incarna, hun werkster, verschijnt. Het is een klein vrouwtje met een gedrongen postuur. Ze mompelt iets in het Spaans en werpt een boze blik op ons drieën terwijl ze de gang dweilt tot aan de deur en die dan met een klap dichtgooit.

'Opschieten.' Julian loopt bij ons naar binnen, met Esther op zijn hielen. 'Het licht.'

*

Ik heb me aangekleed en de klitten uit mijn dunne haar gekamd, en zit nu met papa, Esther en Julian aan de tafel, waar we in dat heldere ochtendlicht koffie drinken en brood eten.

Papa stelt vragen over de camera en Julian, de intelligentste en meest serieuze persoon die ik ken, beantwoordt ze in alle ernst. Hoe is het mogelijk dat hij pas achttien is? Een jaar ouder dan ik. Ik kijk naar hem. Donkere, alwetende ogen. Ik begrijp je wanneer je spreekt, denk ik. Ik lees je stiltes. Je bent me net zo vertrouwd als de schilderijen. Je bent de broer die ik nooit heb gehad.

‘En filmen op de sabbat?’ vraagt papa met een knipoog naar Esther, die precies even oud is als ik.

Papa weet dat de Raphaëls niet godsdienstig zijn, niet op die manier, en dat is papa zelf ook niet. Hij gelooft alleen in de goddelijkheid van de natuur en de grillige wreedheid van God en de mens, maar hij plaagt Julian graag om hem een glimlach te ontlokken. Wat hem zelden lukt.

‘Het rusten laat ik over aan de doden.’ Julian houdt zich in, maar ik zie aan hem dat hij wel geamuseerd is.

‘Dat is inderdaad het beste.’ Papa lacht.

Julian kijkt naar mij. ‘Het licht.’

Julian, Esther en ik gaan naar het plein, zoals we dat vrijwel elke zaterdagochtend deden toen we jonger waren. De camera maakt van ons weer kinderen en bevrijdt ons voor korte tijd van het gewicht van de ineens stortende wereld.

*

Meneer Raphaël had de camera meegebracht uit Amerika en kwam ermee thuis op een van de weinige perfecte dagen die Belgische zomers kennen, een dag met zoveel diepgang en contrast dat zelfs ik de wolken door de lucht kon zien glijden. De camera is een prototype, gemaakt door een Amerikaanse firma. Meneer Raphaël vertelde dat hij hem cadeau had gekregen van de eigenaar

van de firma, een man genaamd Bellow, die uit Chicago kwam, en dat hij, meneer Raphaël, hem op de terugweg naar Europa had uitgeprobeerd en hem bijna in de zee had laten vallen toen een grote golf het schip deed slingeren.

‘Bellow betekent brullen, maar hij brult juist helemaal niet,’ vertelde meneer Raphaël met een stralend gezicht, dat lijkt op dat van Julian. Of liever gezegd, Julian lijkt op zijn vader, alleen is hij fijner van bouw, met de elegante beenderstructuur van zijn moeder, die nog altijd erg mooi is.

‘Hij spreekt zacht en zijn ware naam is Belov. Hij komt ook niet uit Chicago. Hij komt uit Rusland en toen hij, per schip net zoals ik, in Amerika aankwam, sprak hij alleen Russisch. En een beetje Jiddisch.’

Dit had meneer Raphaël allemaal vernomen onder het genot van bier en braadworst in het Berghoff in Chicago.

‘Het zijn de kleine ironische dingen die het leven zowel heerlijk als afschuwelijk maken,’ zei meneer Raphaël op de gedragen toon die hij aanslaat als hij een publiek heeft. ‘Dat was de beste en waarschijnlijk de laatste Duitse braadworst die ik ooit zal eten.’

Niet lang daarna besloot mevrouw Raphaël alles wat Duits was te verbieden, of het nu om muziek, etenswaren of taal ging. Ze zei eenvoudigweg dat ze die niet meer kon dulden. ‘Bovendien,’ voegde ze eraan toe, ‘maakt worst dik.’

Wat meneer Raphaël na deze mededeling met zijn verzameling grammofoonplaten van Wagner heeft gedaan? Daar zal ik nooit achter komen.

*

We hebben bijna elke dag films gemaakt sinds meneer Raphaël met de camera is thuisgekomen en vanochtend zou ik dolgraag willen dat het leven even kon blijven stilstaan. Julian vertrekt over een paar dagen naar Engeland, waar hij wiskunde studeert aan de universiteit van Cambridge.

‘En het was niet eens een college,’ vertelt hij vol bewondering. ‘Het was een discussie.’

Hij kijkt zoals altijd heel geconcentreerd terwijl zijn handen bezig zijn onder de donkere plooien van het geïmproviseerde tentje waarin we de filmrollen wisselen.

‘Wittgenstein zat gewoon in ons midden. Alsof hij een van ons was.’

Wittgenstein is een filosoof en wiskundige voor wie papa ook veel bewondering heeft.

‘Voerde jij een discussie met Wittgenstein?’ vraag ik.

Ik hoor het gesnor van de film die wordt opgewonden. Julians huid lijkt in de schaduw van de kerk nog bleker.

‘Natuurlijk niet. Het was een van de anderen. Turing. Briljante jongen. Een beetje eigenaardig type, maar dat zijn ze allemaal. Dat zijn wij allemaal. Ik zat als een bezetene aantekeningen te maken. Ze hadden het over de leugenaarsparadox. Ken je die?’

‘Ik weet het niet zeker.’

‘Als ik een leugenaar ben en ik zeg dat ik een leugenaar ben, kan ik geen leugenaar zijn, want als ik zeg dat ik lieg, spreek ik de waarheid en ben ik geen leugenaar.’

‘Of je bent een leugenaar die voor één keer de waarheid spreekt,’ zeg ik.

Ik ga wat dichterbij hem staan en ruik hem, boven het chemische luchtje van de film uit. Ik zou niet kunnen beschrijven hoe Julian ruikt, al zou ik het willen, en dat heeft ook geen zin, maar zijn geur is me heerlijk vertrouwd.

‘Dan zou ik niet echt een leugenaar zijn. Maar als ik zeg dat ik de waarheid spreek, lieg ik, tenzij ik zeg dat ik een leugenaar ben, want dan spreek ik alsnog de waarheid,’ zegt hij koppig.

‘Het is een onzinnige discussie. Je moet je niets aantrekken van wat mensen zeggen. Waar het om gaat, is wat ze dóén. En in dit geval heeft niemand iets gedaan. Ze hebben alleen dingen gezegd. Ik vind het niet verhelderend.’